

אדכיטקטודה
אפודמאלית
IN+FORMAL
ARCHITECTURE

ADVISORS מנחים

אדר' סנאן עבדלקאדר, אדר' ליאת בריקס'אתגר, אדר' מיכאל וולמה ון דר מולן, אדר' יונתן שקד
Arch. Senan Abdelqader, Arch. Liat Brix-Etgar, Arch. Michael Walma van der Molen, Arch. Jonathan Shaked

מראשית התקופה המודרנית מהווה הבנייה בכלל, והתכנון הארכיטקטוני בפרט, ביטוי מרחבי לצורת הקיום של האדם בעיר הגדולה. במקביל לקיום העירוני בתוך המערכות הפורמאליות המתפתחות, צמחה צורת חיים לא פורמאלית המתבטאת בהופעות שונות של ארכיטקטורה א-פורמאלית. אין הכוונה רק לבנייה למגורים הנעשית ללא היתר, אלא למכלול התופעות העירוניות – חינוך לא פורמאלי, מסחר לא פורמאלי, מערך תשתיות מאולתר, מרחבי משחק לא מוגדרים ולא תקינים, תחבורה ציבורית מקומית וכדומה. הביטויים המרחביים של הקיום העירוני הלא-פורמאלי הם כלל-עולמיים. אך בה בעת זוהי גם תופעה מקומית במובהק, שהצורה האדריכלית היחודית שלה היא תוצר של תנאי המקום המרחביים, הטכנולוגיים והפוליטיים. יחידת המחקר שלנו מבקשת ללמוד את המאפיינים המרחביים של התופעה בעת הזאת, מתוך התמקדות במקרי-בוהן מקומיים. אנו מניחים שהתמקדות בניתוח של בנייה א-פורמאלית במרחב מסוים ובפרק זמן מצומצם, יכולה להוליד תובנות כלליות רבות ערך על תנאי הקיום בעיר הגלובלית כיום. אנו רואים חשיבות רבה בגישה רב תחומית לתכנון המרחב העירוני, תוך שילוב של ידע מקצועי וידע מקומי. גישה כזו מאפשרת, לתפיסתנו, ביקורתיות ויצירתיות שחסרות למערכת התכנון הפורמאלית. זו אינה מסוגלת, ולעתים אינה מעוניינת, להתמודד עם מורכבות תהליך התכנון והבנייה עבור האוכלוסיות המוחלשות בחברה.

אנחנו לא מתעניינים בצורה הלא-פורמאלית כשלעצמה. אנחנו מודעים לקסם שמעוררת "ארכיטקטורה ללא ארכיטקטים" ומבקשים להשעות את הקסם הזה כדי לנסות לבחון באופן ביקורתי את תוצרי הבנייה הנתפסים כאותנטיים או 'אמיתיים' יותר: את האופן בו הם מושפעים מהמרחב המעוצב בידי השלטון באמצעות כלים סטטוטוריים; ואת האופן בו הם משפיעים עליו באמצעות פרקטיות אזרחיות.

הפרויקטים המוצגים בקטלוג עוסקים באתרים שונים של קיום לא-פורמאלי במרחב הישראלי-פלסטיני. אתרים אלו ממוקמים בסדק בין תכנון שלטוני לארכיטקטורה אזרחית, בין בעלות לשייכות, בין זיכרון להשכחה ובין טיפול להפקרה. באמצעות ניתוח אדריכלי ותכנון אדריכלי מפורט, מציעים הסטודנטים כלים חברתיים-כלכליים לקיום משותף במרחבים הללו.

7 מידי מדסיאנו מיכלס
MIRI MARCIANO MICHLES

10 טליה דויד
TALIA DAVIDI

12 אור דהל כהנא
OR RACHEL KAHANA

14 ליאן פרחי
LIAN FARHI

IN+FORMAL ARCHITECTURE

From the early days of the modern era, building in general and architectural design in particular constitutes a spatial expression of human existence in the big city. Alongside the urban existence within the confines of the developing formal systems, emerged a non formal way of life, which was manifested in different expressions of informal architecture. This does not refer only to residential construction executed without permits, but rather to the gamut of urban phenomena –informal education, informal trade, makeshift infrastructure, undefined and inadequate playing grounds, local public transport and the like.

The spatial manifestations of the non formal urban existence are worldwide. But at the same time, it is also a distinctly local phenomenon, whose singular architectural form is the product of the local spatial, technological and political conditions. Our research unit seeks to study the spatial characteristics of the phenomenon in our time, by focusing on local case studies. We assume that focusing on the analysis of a non formal construction in a specific space in a limited timeframe can yield valuable general insights to the living conditions in today's global city. We attach great importance to a multidisciplinary approach to urban planning, accompanied by an integration of professional knowledge and local knowledge. It is our view that such an approach allows critical thought and creativity that are missing from the formal planning system. The latter cannot, and sometimes is unwilling, to take on the complexity of the process of planning and constructing for the disadvantaged sectors of society.

We are not interested in the informal form per se. We are aware of the fascination stirred by “architecture without architects” and wish to suspend that enchantment in order to try to critically examine the construction products perceived as more authentic or ‘real’: the way they are influenced by the space designed by the government using statutory measures; and the way they influence it through civilian practices.

The projects presented in the catalogue deal with different sites of the non-formal existence in the Israeli-Palestinian space. These sites are located in the crack between government planning and civil architecture, between ownership and belonging, between memory and erasure and between treatment and abandonment. With an architectural analysis and detailed architectural planning, the students offer social-economic tools for shared existence in these spaces.

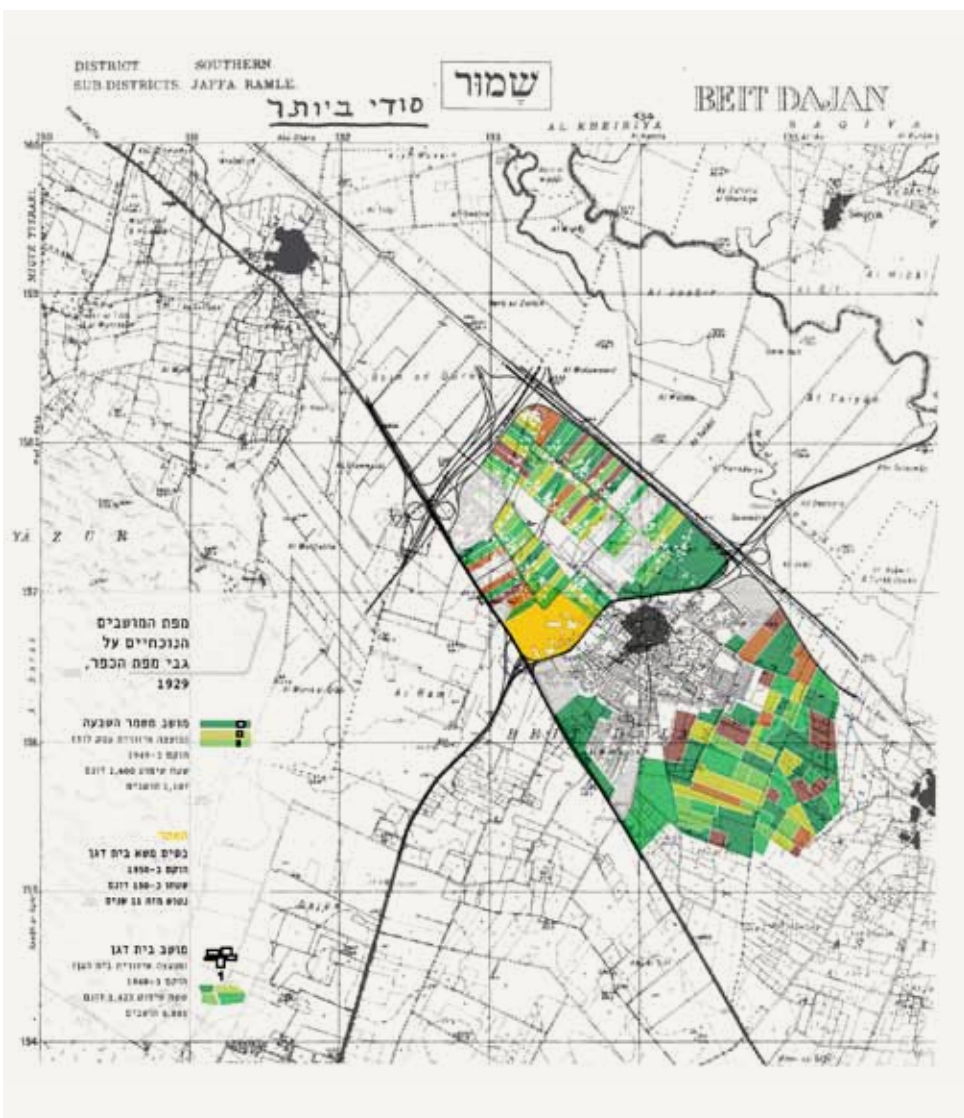
התפכחות עירונית URBAN DISILLUSIONMENT

ההתחדשות העירונית בארץ ובעולם היא מענה לשנים רבות בהן התדרדר מצבה הפיזי והחברתי של העיר. ההתדרדרות הינה תוצאה של הזנחת המרחב העירוני, האצת הפרבור ומעבר של אוכלוסייה אמידה לפרברים ואזורים כפריים. בשנים האחרונות פותחו כלים רבים להתחדשות עירונית, ביניהם: פיתוח הפעילות התרבותית בעיר, מיתוגה מחדש, שיקום מרכזי המסחר, שיפור התשתיות העירוניות ושיפור הדיור על ידי בנייה מחדש או שיפור דיור קיים. לרוב, ההתחדשות העירונית מלווה בעזיבה של שכבות האוכלוסייה החלשות והחלפתן במעמד הביניים.

פרויקט הגמר שלי ממוקם בשכונת קריית מנחם בירושלים. השכונה הוקמה בשנת 1956 עבור מפוני המעברות ומאופיינת בעיקר בבנייני שיכון. כיום, מונה השכונה כ-15,000 תושבים, רובם ממעמד סוציאקונומי בינוני עד נמוך. הפרויקט מתמקד בהצעה לכלי תכנוני חברתי-כלכלי, המיועד לשיפור חייהם של דיירי מבנה קיים. בבסיס ההצעה עומדת התפיסה כי פיתוח עירוני טוב מתחיל בפיתוח חברתי-כלכלי צודק. מטרתי בפרויקט היא לחדש את השכונה תוך שמירה על האוכלוסייה הקיימת ויצירת הזדמנויות חדשות להתפתחות כלכלית. הדבר מחייב איתור וניתוח של הצרכים הספציפיים של הדיירים הנוכחיים ויצירת מענה תכנוני מתאים, כך שההתפתחות העירונית תתרחש במקביל להתפתחות הכלכלית והחברתית של הדיירים.

המנגנונים הכלכליים שנוצרו בישראל על מנת לשפץ ולעבות מבני מגורים קיימים הם פיננסי-בינוי-עיבוי ותמ"א 38. על מנת שמנגנונים אלו יפעלו בהצלחה, על הקרקע להיות בעלת ערך רב, כך שהעסקה תשתלם ליזם. לפיכך, מנגנונים אלו פועלים בעיקר בשכונות יקרות במרכז הארץ ואינם מהווים כלי משמעותי להתחדשות עירונית בפריפריה, בה השיפור הפיזי של המבנים חיוני יותר. הפרויקט שלי מציע מערכת מורכבת בה פוטנציאל הרווח של היזם אינו מוגבל לתחום המגרש בו מתבצעת הבנייה. הדבר יהווה זרז להוצאה לפועל של תכניות התחדשות עירונית בפריפריה.

שצ"פ (שטח צבאי פתוח) UNRESTRICTED AREA

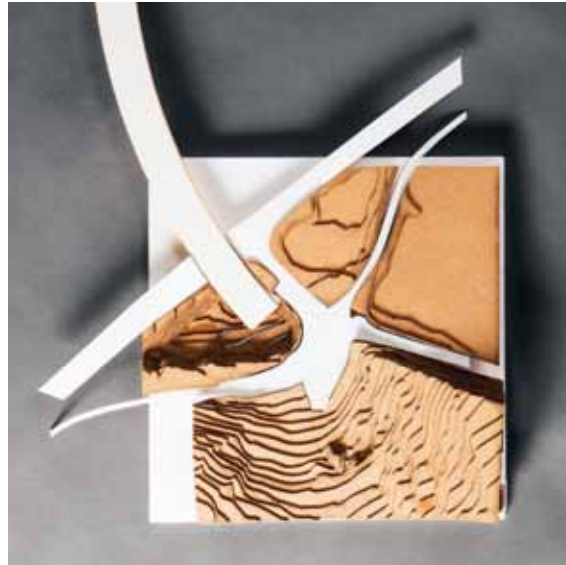
הפרויקט עוסק בשימוש מחדש במרחב של המחנה הצבאי הנטוש, בסיס משי"א בית דגן. סוגיית הבסיסים הנטושים מקפלת בתוכה פנים שונות של החברה הישראלית – הצבאיות והאזרחיות – וחושפת את האדריכלות בישראל ככלי שלטוני שקט ומשמעותי. זהו כלי שביכולתו לקבוע עובדות בשטח, לשרטט מחדש גבולות ולהציף היסטוריה ויזואלית מחושבת ומגמתית. בהשאלה מעולם הארכיאולוגיה, המגויס גם הוא למען הנרטיב השלטוני, אנו חשופים בעיקר לשכבה האחרונה בתל, השכבה הישראלית, בה מתמזגים סיפורים שונים – אדריכליים, צבאיים, היסטוריים ולאומיים, לכדי נרטיב אחיד וברור. מחנה בית דגן מציע הסתכלות אחרת. בית דגון/דגן/דגן מתועד החל מתקופת הכנענים ועד ימינו. באתר המחנה המגודר נמצאים מבנים פלסטיניים, מנדטוריים וישראליים, אזרחיים וצבאיים; שכבות שונות שנלקחו מעולמות סותרים. באופן פרדוקסלי, מחנה בית דגן הוא קרע בנרטיב תפור היטב, ומשם כוחו. לכן הוא דורש השהייה. בניגוד לישראליות הדורסנית והאלימה, המונעת מדחפים רגועים, באתר הזה מתאפשרת תפיסת עולם אחרת, שלא מתווה עתיד ידוע מראש.

מאחר ומדובר באחד האתרים המזוהמים ביותר בישראל כתוצאה מעברו הצבאי, הפרוגרמה שנבחרה היא מכון מחקר אקולוגי וחינוכי לטיהור קרקע. מדובר בפרוגרמה זמנית המאפשרת את אותה השהייה מחד, ומאידך הופכת את האתר ממפגע סביבתי למקום חיובי מבחינה פיזית ותודעתית. באתר זה השכבה הנוספת לא מבטלת את קודמותיה או מחליפה אותם; להיפך, היא משמרת את נוכחותם. האתר לא נמסר לידיים פרטיות, הוא אינו מתמזג עם סביבתו או מיועד לקבוצה זו או אחרת, הוא נותר אקס-טריטוריה. השכבה שהתווספה ותישאר אחרי שתשתנה הפרוגרמה היא הצמחיה, והיא כל שיותר מתקופתנו. מעבר לערך הסביבתי שבה, היא מקבעת את נראות אזורי הזיהום, משמרת פן נוסף של זיכרון ויזואלי ומוסיפה רובד חדש למקום. כל בינוי נוסף במסגרת ההצעה הינו פריק, מיועד למחזור וזמני.

השכבות המתגלות במחנה בית דגן ראויות לחשיפה ולו בכדי שהמשקעים ההיסטוריים שבו יעלו למודעות הקולקטיבית שלנו ועימם גם חשיבה מחדשת על העבר והעתיד שלנו במקום הזה.

שונה - צורניות, כיוון ומהירות. אלו אלמנטים המארגנים את המרחב, מהם נגזרות ההגדרות הדיכוטומיות לפיהן חיים תושביו. זהו ניסיון להחיל מאפיינים של מערכת אחת על השנייה ובכך לערער על ההגדרות הדיכוטומיות של כל אחת מהן ולייצר תשתית ל'מרחב שלישי' של קיום משותף.

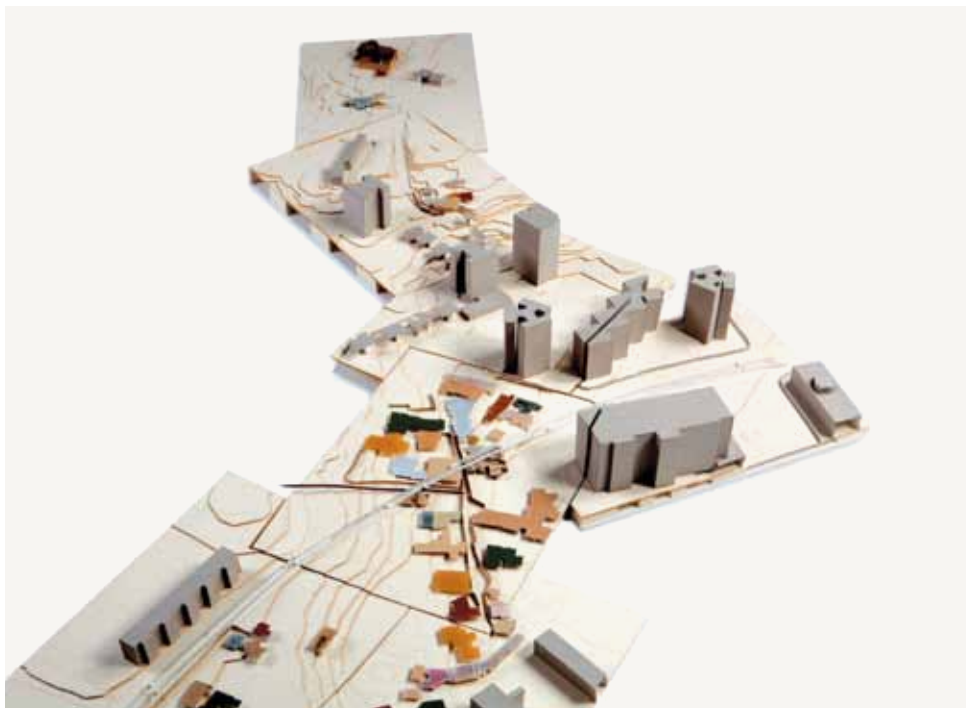

לנשום דוח שמה הווי: כביש 60 כסטרוקטורה לקיום משותף TO BREATHE WIND: ROAD 60 AS STRUCTURE TO COMMON EXISTENCE

כביש 60 הוא כביש המחבר בין הערים החשובות של גב ההר, מבאר שבע בדרום ועד נצרת בצפון. הכביש עובר בתוואי אחת מדרכי האורך הקדומות החשובות של ארץ ישראל - "דרך האבות", דרך שעברה על קו פרשת המים, התחברה לדרכים הבינלאומיות שהמשיכו צפונה ושימשה כעורק חיים של תנועה ומסחר. לאורך ההיסטוריה, תוואי הכביש נשאר קבוע ומה שהשתנה סביבו היה המרחב - האימפריות, הגבולות והאוכלוסייה. הדבר השתנה בשנת 1995. אז, במסגרת הסכמי אוסלו, הוסט תוואי הכביש ונסללו כבישים עוקפים שמטרתם להוציא את התנועה היהודית מתוך ריכוזי האוכלוסייה הפלסטינית.

כבישים אלה הונחתו על המרחב בכוח, מלמעלה, מבלי להתחשב בטופוגרפיה והם מבתרים אותו ויוצרים בו רבדים שונים של קיום, מנותקים ומנוכרים זה לזה. אולם, על אף שמדובר בסטרוקטורה שאמורה להרחיק ולמדר, מתפתח בה שימוש חתרני שמערער על הסדר הקיים ויוצר נקודות השקה בין מרחבי הקיום השונים. אני מאמינה שנקודות מפגש ספונטניות אלה יכולות להתפתח לכדי סטרוקטורה אלטרנטיבית שתהווה תשתית לקיום משותף במרחב.

כמקרה בוחן בחרתי את הצומת שבין היישוב 'גבעת אסף' לעיירה 'דיר דיבואאן'. בבור שנפער מתחת לשפוכת העפר של הכביש ניתן עדיין להבחין בטופוגרפיה הטבעית ובטרסות המכסות אותה. הבור הוא בור ניקוז. לתוכו מתנקזים טיפולוגיות חקלאיות, סטרוקטורות מרחביות, מיתוסים קדומים, זיכרונות קולקטיביים, כאב, אהבה וניכור. זוהי נקודה בה מתנגשים שני סדרים - התשתית הדורסנית המונחת מלמעלה מול הטופוגרפיה, האדמה והחקלאות המונחת עליה. לכל אחת מסטרוקטורות אלה איכות

כפר סלמה/שלם: מהיכן ולאן? SALAMA/SHALEM VILLAGE: FROM WHERE, WHERE TO?

כיצד ניתן לאזן בין שמירת ערכים וידע מקומיים לבין הצורך בפיתוח המטרופולין? הפרויקט בוחן תכנון מרחב דרך השתנות אפשרויות התנועה בתוכו. הן בממד הזמן הן בקני מידה שונים. הבחירה בניתוח התנועה במרחב היא נסיון להבין את מרקם החיים האנושי של המקום ולהציב אותו כבסיס להתערבות תכנונית עתידית. ניתוח תצלומי אוויר ומפות מדידה מתקופות שונות מעלה שאלות באשר לסיבות שהובילו למימוש או חוסר מימוש של התכנון הפורמאלי במקום לאורך השנים. בנוסף, הצגת השינויים שהתחוללו בכפר סלמה/שלם במאה האחרונה באמצעות כלים אדריכליים מנכיחה את ההדחקה ואת ההשכחה המכוונת, אשר בין היתר מבוצעות באמצעות תכנון. בחרתי לעסוק בקונפליקט תכנוני עכשווי הנוצר בין תנועה מטרופולינית עתידית – קו רכבת קלה המתוכנן לעבור בשכונה – לדרך היסטורית ששרידיה נותרו עד היום. הפרויקט מציע תהליך תכנון אלטרנטיבי תוך הכרה ערכית בהיסטוריה של המקום. הטיפולוגיה המוצעת לכפר שלם מבקשת לשמור שני ערכים תרבותיים שמכיל מרקם החיים האפורמאלי: אפשרות להרחבת המגורים בהתאם לצורך משתנה והשימוש ב"חצר" כמרחב קיומי, כלכלי ותרבותי.

ההצעה היא בניית תשתית ורטיקלית המכילה מגרשים המיועדים ל"בנה ביתך" לצד מבני ציבור, מסחר ותעסוקה, המהווים את התשתית הכלכלית לצורת המגורים החדשה והיקרה. התשתית מאפשרת הרחבה או צמצום של הבית ביחס לצרכים, את קיום ה"חצר" כחלל הכרחי ביחידת המגורים ואת הציפוף המתבקש מהמיקום המרכזי במטרופולין.

לסיכום, הפרויקט מציע מבט ביקורתי על תהליכי "פינוי בינוי", מערער על המוסכמות הקיימות באשר לבעלות על קניין ביחס לתושבים הנחשבים ל"פולשים" ומציע אפשרות חדשה בעזרת המושגים שייכות – אחריות – שימוש. המוטיבציה בבסיס הפרויקט היא קידום תכנון דמוקרטי, אשר שומר ערכים חברתיים ותרבותיים מסוימים ובו בזמן מאפשר התפתחות עתידית בקנה המידה המקומי והמטרופוליני.

בצלאל
אקדמיה
לאמנות ועיצוב
ירושלים
Bezael
Academy of
Arts and Design
Jerusalem

המחלקה
לאדכיטקטורה
DEPARTMENT OF
ARCHITECTURE
2012

